

Фундатори і меценати львівських музеїв кінця XIX – початку XX століть

Культурна спадщина нашої держави – надзвичайно багата. Її складають різноманітні пам'ятки матеріальної і духовної культури. Значну роль у створенні національного культурного фонду, поповненні художніх колекцій, розвитку естетичних традицій української культури відіграли суспільні діячі, представники літератури, мистецтва, науки і церкви. Особливе місце в цьому переліку займають вітчизняні колекціонери і меценати, чиїми зусиллями сконцентровані обширні збірки творів мистецтва, відкриті музеї, бібліотеки, храми та інші центри духовного життя. Володіючи розвинутим почуттям прекрасного, вони прагнули збагатити життя людей, надавали підтримку художникам, письменникам, музикантам. Мистецькі колекції, створені ними, належать до скарбниці світової культури.

Після першого поділу Польщі у 1772 р. Галичина відійшла під владу Австрійської імперії [13, 286]. З одного боку, австрійські конституційні закони були вигідними для польської аристократії, яка порозумівшись із династією Габсбургів, “зобов’язалася підпірати австрійську державну політику, а за те здобула для себе необмежену владу в Галичині – право безконтрольно розпоряджатися всіма силами країни” [6, 97]. Унаслідок цього всі публічні установи очолили поляки, система шкільництва і університет сполонізувалися, міста набули польського характеру та й усі державні допомоги надавалися для розвитку польської науки та культури. З іншого боку, позитивом був конституційний режим, завдяки якому став можливим національний рух, що притягнув до Галичини наддніпрянських громадсько-політичних діячів. Тут працювали товариство “Просвіта”, спортивні товариства “Сокіл”, “Січ”, розвивалася українська видавнича справа, кооперація. Розгорнула широку діяльність українська інтелігенція, яка скерувала свою увагу спершу на дослідження української культури, а потім, усвідомивши нерозв’язані соціально-економічні питання, перейшла до активних політичних кроків.

Під час Першої світової війни від вересня 1914 р. до серпня 1915 р. Галичина перебуває під владою російського окупаційного режиму, який жорстоко і послідовно нищив усе організоване українське суспільне життя (закриті “Просвіта”, НТШ, розгромлені їхні музеї та бібліотеки), забороняв вживання української мови, депортував на схід тисячі українців і проводив кампанію проти Української греко-католицької церкви.

У 1915 р. Австро-Угорщина відвоювала Західну Україну. Від листопада 1918 р. до липня 1919 р. Галичина була у складі Західно-Української Народної Республіки, а після 18 липня 1919 р. її окупувала Польща. Остаточне рішення про приєднання до Польщі було винесене Радою Амбасадорів 14 березня 1923 р. [6, 107]. Гарантії права українців на використання рідної мови у публічному житті і на навчання нею в початкових класах, які надавала польська конституція, ніколи не дотримувались. Більше того – польський уряд проводив “щодо українців політику терору, масових арештів, ув’язнень, концентраційних таборів” [27, 200]. Тому до початку Другої світової війни українцям доводилося активно і масово боронити свої політичні, громадські і культурні інтереси.

Отже, у різні історичні періоди залежно від того, під чиєю владою перебувала Галичина, львівські музеї мали неоднаковий потенціал і умови функціонування.

Упродовж століть збірки творів матеріальної і духовної культури формувалися у великих храмах і монастирях. Тут зберігалися археологічні та етнографічні пам'ятки,

зразки українського мистецтва. Тому не буде перебільшенням твердження І. Свенціцького, що у Галичині було стільки музеїв – скільки давніх церков і монастирів [25, 6]. Поряд із тим становлення музеїв у Західній Україні відбувалося завдяки ініціативі приватних осіб, небайдужих до ідеї українського музейництва, котрі дарували як колекції, так і окремі експонати.

Заклад національний ім. Оссолінських, діяльність якого розпочалася ще в першій половині XIX ст., назавжди зберіг у своїй назві прізвище засновника, нащадка магнатського роду, визнаного ерудита, великого мецената графа Юзефа Максиміліана Оссолінського.

Ю. Оссолінський народився у 1748 р. у Волі Мелецькій на Сандомирщині [41, 165]. Навчався у варшавському конвікті єзуїтів, де отримав ґрунтовну освіту і заявив про себе як про здібного дипломата, здатного зав'язати необхідні контакти у будь-якому товаристві. Ця риса характеру стала йому в нагоді, коли довелося робити кар'єру в умовах австрійської держави. Незабаром він стає директором придворної бібліотеки. Через занепокоєння станом польської науки, якій на той час загрожувала германізація, у нього виникає ідея створення в Галичині наукової установи, яка б поєднувала в собі бібліотеку, музей старожитностей та дослідний центр. Ще з 1793 р. Ю. Оссолінський почав колекціонувати рукописи і друковані видання, які, переважно, стосувалися Польщі [36, 12]. В 1817 р. у Львові біля підніжжя цитаделі він купує і перебудовує напівзруйнований колишній монастир кармеліток взутих та заповідає свої книги, рукописи, картини, гравюри, скульптуру, збірки карт, медалей, усе, що матиме стосунок до мистецтва і науки і належатиме йому на час смерті, для “заснування публічної бібліотеки у столичному місті Галичини Львові” [11, 11]. 25 грудня 1823 р. у Відні Ю. Оссолінський підписує угоду, згідно з якою за відсутності у нього нащадків кураторами Закладу національного ім. Оссолінських стають Генрік Любомирський та його спадкоємці. Тоді ж Г. Любомирський, зі свого боку, пообіцяв передати як окрему цілісність свою мистецьку збірку, яка на той час перебувала у м. Пшеворську [36, 16]. Зважаючи на різні причини, лише у 1870 р. син Г. Любомирського Єжи перевіз колекцію до Львова, після чого вона стала доступною для відвідувачів під назвою “Музею ім. Любомирських” [42, 5]. Таким чином, Г. Любомирський став фундатором і меценатом найстарішої публічної музейної збірки Львова, яка складалася з п'яти розділів: пам'ятки археологічно-історичні; пам'ятки історичні; твори мистецтва (малярство, графіка, скульптура); кабінет зброї; різне [38]. Її розмістили у східному крилі Закладу.

У 1827 р. Заклад ім. Оссолінських – Оссолінеум – був переданий місту. Пізніше до його складу увійшла бібліотека Павліковських. Ян Гвальберт Павліковський, власник Медики біля Перемишля, приятель Ю. Оссолінського, був пристрасним колекціонером. До кола його зацікавлень належали друковані видання, рукописи, дипломи, автографи, карти. Але передусім заслуговує на увагу його колекція графіки – оригінальні рисунки і гравюри: портрети, міські краєвиди, пам'ятки старовини, історичні сцени та ін., виконані різноманітними техніками [36, 13]. Збірка Г. Павліковського була перевезена до Львова у 1849 р., але остаточно об'єднана з Оссолінеумом у 1921 р. [36, 14]. Крім видавничої діяльності, підтримуваної австрійським урядом, Заклад займався формуванням книгозбірні, колекції нумізматики, живопису та гравюр і за висловом Кароля Бадецького став головним центром національного наукового і літературного життя південно-східних земель роз'єднаної Польщі [36, 13].

Ще одним добродійником був представник аристократії, граф Володимир Дідушицький. Хроніка Дідушицьких, написана Маврикієм Дідушицьким і видана у Львові у 1865 р., виводить походження роду від княжих часів. У документах, написаних давньоруською мовою, жидачівський князь Федір Любартович підтверджує право власності Дідушицьких на маєтності. Імена синів Мика (Миколи), “пана на Дідушках” – Дмитро, Яцько, Івашко,

Сенько – свідчать про руське коріння старовинного галицького роду. Навіть сам Маврикій Дідушицький, до речі – фанатичний католик, підтверджує, що у XVI ст. їхній “дім був... східного віровизнання” [3, 3]. Незважаючи на те, що поступово Дідушицькі переходили на латинський обряд, ставали патріотами і носіями польської національної ідеї, вони не зрікалися свого походження. Дідушицькі обіймали високі державні пости, були в сенаті. Вони надавали великого значення освіченості. Тому не дивно, що майже у кожному поколінні цього роду були люди, які займалися науковими дослідженнями і колекціонуванням.

Цінителем книги і народних звичаїв був батько Володимира – Юзеф Дідушицький, який займався громадською та науковою роботою, колекціонував твори мистецтва і природничі експонати, зібрав велику бібліотеку, в якій були представлені старовинні рукописи, пергаменти, рідкісні видання. За фінансування наукових досліджень Юзефові Дідушицькому присвоїли почесне звання дійсного члена Краківського наукового товариства.

Мати, Пауліна з роду Дзялінських, була рідною сестрою Титуса – фундатора книгозбірні в Курніку під Познанню. Вона захоплювалась колекціонуванням місцевої флори і фауни і виховувала сина у любові до природи. Оскільки хлопчик був хворобливим, то освіту здобував удома. Домашні вчителі, яких молодий граф любив і згадував з теплотою (серед них – поет і краєзнавець В. Поль, ботанік Г. Лобажевський, зоолог Е. Шауер), ще більше розвинули його здібності і любов до природознавства [33, 1]. Саме в дитинстві ним була започаткована орнітологічна збірка. В 1840 р. разом з учителем Ф. Ключковським Володимир подорожує Європою. Поїздка до Відня і Парижа, відвідини різноманітних музеїв сприяли перетворенню аматорського збирання колекцій на справу цілого життя. Тому у 1857 р., отримавши спадок, В. Дідушицький починає займатися музейною справою. Колекції тварин і птахів, гербарій, зібрані власноруч чи отримані у дарунок, поповнюються палеонтологічними і геологічними матеріалами. Природно, виникає необхідність у приміщенні для їх зберігання і зароджується ідея створення музею. Для нього у 1868 р. В. Дідушицький купує в центрі Львова по вулиці Театральній, 18 будинок, куди після реконструкції, у 1869 р., перевозять усі колекції. Коли у 1870 р. цілком впорядкували експозицію, музей почав приймати окремі екскурсії, а з 1873 р. – регулярно відкриватися один раз на тиждень. Експозиція складалася із семи розділів: зоологічного, палеонтологічного, мінералогічного, геологічного, ботанічного, археологічного та етнографічного.

У 1880 році В. Дідушицький передає своє дітище міському магістрату і забезпечує йому довічне фінансове утримання за рахунок прибутків від “Ординації Поторицької” (село Поториця під Сокалем – батьківський маєток): 24 тисячі корон на рік юридично оформленої неподільної спадщини, яка була затверджена у 1893 р. парламентом у Відні. Музей отримав офіційну назву – “Природничий музей ім. Дідушицьких” [33, 1].

В. Дідушицький присвятив відкриття цієї наукової інституції вшануванню пам’яті своєї родини. Він був переконаний, що суспільне використання подібних збірок значно полегшить наукові дослідження і сприятиме пробудженню любові до рідної природи, що відкриття аналогічних музеїв об’єднає місцеві наукові сили, розбудить захоплення наукою у молоді, рознесе імпульс до вивчення природи у найдальші закутки краю і слугуватиме збільшенню природознавчих збірок [40, 8]. Дідушицький вважав першим завданням Музею “збір усього, що природа на землі нашої створила” [40, 9–10], а наступним – наукове опрацювання (систематизація, каталогізація) зібраних предметів. Послідовно виконуючи поставлені завдання, співробітники музею власними силами методично збирали експонати. Менша частка надходжень була за рахунок дарунків та обміну колекціями. Граф із великою вдячністю згадував Марію і Анну Городиських, Кароліну з Даровських Дідушицьку, Анну з Дзялінських Потоцьку, “гарячого прихильника” Гуцульщини Марцелема Ясінського за велику допомогу у збиранні виробів сільських промислів, Юзефа Гізовського за предмети

з околиць гірського Дністра, графиню Катерину з Браницьких Потоцьку і графиню Марію Потоцьку за постійне зацікавлення колекціями і опіку над усією справою [40, 21]. Пан Володимир власноруч упорядковував музейні збірки, описував їх, опрацював орнітологічну колекцію і видав каталог птахів, яким розпочав серію музейних видань “Відомості з музею ім. Дідушицьких у Львові”. Допомагав йому у цій роботі відомий фахівець Владислав Зонтаг. Прикрасила музейну збірку унікальна батькова Поторицька бібліотека, яка на той час налічувала майже 10 тисяч томів природничої літератури, починаючи з XVI ст.

В етнографічному відділі однією з найбагатших була колекція галицьких писанок. Крім неї, були представлені збірка одягу, зразків місцевих народних промислів і акварельні портрети антропологічних типів населення [26, 74].

Музей брав активну участь у періодичних виставках Віденського орнітологічного товариства. У 1884 р. на Першому міжнародному орнітологічному конгресі у Відні В. Дідушицький одним з перших у світі виголосив доповідь про охорону птахів.

Володимир Дідушицький займався також організацією місцевих та міжнародних виставок: 1873 р. на Віденській виставці представив польський розділ; 1877 р. організував Першу регіональну промислову виставку у Львові, за що отримав звання почесного мешканця міста; 1877 р. – Крайову виставку в Кракові; 1882 р. – хліборобсько-промислову в Перемишлі; 1885 р. – археологічну та етнографічну у Львові; 1890 р. – “Загальну виставку сільської та лісної господарки” у Відні; 1894 р. – Крайову у Львові. На останній він збудував павільйон мистецтва та етнографічний відділ, застосувавши метод реалістичної подачі середовища – метод скансену [9, 29]. У 1878 р. на Всесвітній виставці в Парижі музей представив галицьку кераміку, вироби зі шкіри і дерева, домоткані тканини з льону і конопель і отримав “золоту” медаль.

Граф був одним із засновників Вищої лісової та Вищої аграрної шкіл у Дублянах, кількох промислових шкіл (серед них – гончарська в Коломиї у 1876 р.). З власних коштів призначав стипендії та допомоги талановитій молоді (одним із таких стипендіатів був майбутній професор, директор музею ім. Дідушицьких Мар’ян Ломницький), фінансував друк шкільних підручників, наукових праць, допомагав митцям.

Сучасники високо цінували наукову роботу графа Дідушицького. Він був членом-кореспондентом Краківської академії наук, почесним доктором філософії Львівського університету, почесним членом Товариства природодослідників ім. Коперника у Львові, Познанського товариства друзів науки, Педагогічного товариства у Кракові, орнітологічних товариств Альтенбурга, Відня, Берліна, Природничого товариства Дрездена, Геологічного Відня та ін. Його іменем назвали кілька видів рослин і тварин – як сучасних, так і викопних. Краківський науковий журнал “Космос” з 1896 р. запровадив окрему рубрику, присвячену відомостям з музею ім. Дідушицьких [33, 2].

Заклад національний ім. Оссолінських і Природничий музей ім. Дідушицьких були плодами приватної ініціативи й існували за рахунок приватного матеріального забезпечення.

Завдяки Олександру Чоловському, “видатному знавцеві та історику Львова, великому любителю пам’яток старовини, спочатку архіваріусу, пізніше директорові кількох міських музейних установ, покликаних до життя його ініціативою і його працею” [36, 20], отримала розвиток ідея гмінного колекціонування.

Після закінчення гімназії у Станіславі (нині – Івано-Франківськ), університетських студій у Львові та Відні О. Чоловський, отримавши рекомендації відомого історика, літератора, колекціонера Владислава Лозинського, заступає в 1890 р. на посаду асистента архіваріуса Львівського міського архіву, а згодом стає керівником цієї установи. Унаслідок розташування архіву в невеликому приміщенні архівні збірки були погано впорядковані,

книги і акти перемішані, зникали цінні документи й інвентарні списки. Тому О. Чоловський свою роботу розпочав із розшуку втрачених документів, які повернув за допомогою поліції. У 1891 р. архів був фактично заново організований, а у 1892 р. – відкритий для наукових досліджень. Завдяки дотації, наданій містом, директор починає активно втілювати у життя свої задуми: накопичує архівні збірки, видає найдавніші джерела і комплектує архівну бібліотеку, плануючи об'єднати архів, бібліотеку і музей.

22 грудня 1892 р. президент Львова Едмунд Мохнацький та хранитель міського архіву Олександр Чоловський підписали відозву, яка урочисто проголосила заснування Історичного музею міста Львова*, що розмістився у невеликому приміщенні архівного бюро в будинку ратуші (у 1918 р. експонати перемістили у 5 залів будинку на площі Ринок, 6). Його першим дародавцем був Владислав Лозинський, який передав установі 12 гравюр з портретів львівських міщан і патрициїв та дві печатки – миловарного цеху та львівської міліції 1797 р. Поповнюють колекцію своїми дарунками й інші: Ян Макан, мешканець Львова, передає міщанський львівський меч XVI ст., татарський палаш і ганджар, викопаний у Львові; Владислав Пшибиславський, власник маєтку – латунну скарбничку, знайдену у річці Полтві; Йозеф Грабінський, підприємець – уламок чавунної гармати; доктор Олександр Семкович, директор університетської бібліотеки – план Львова кінця XVIII ст.; Адольф Маньковський, купець – гравюру із зображенням оркестру міської міліції до 1848 р. [14, 7].

Взявши до уваги пропозицію доктора Тадеуша Рутовського, відомого історика, оратора, поціновувача прекрасного, та ініціативу О. Чоловського про придбання громадою Львова для потреб музею колишньої кам'яниці короля Яна III Собеського, міська рада ухвалила з 6 серпня 1908 р. призначити цю будівлю для ще однієї інституції – Національного музею імені короля Яна III [39, 16]. О. Чоловський започаткував цю велику збірку власним подарунком: 150 зразків зброї та військових обладунків і 24 портрети. Упродовж 1912–1913 рр. завдяки меценатам колекція поповнилася майже на 2000 предметів. В 1912 р. після смерті В. Лозинського згідно з його заповітом місто отримало у власність зібрання, яке містило велику колекцію мініатюр. А у 1914 р. до неї надходять і пам'ятки із зібрання В. Лозинського, які місто придбало у його спадкоємця Валерія Лозинського – відомого ґрунтознавця і геолога [14, 7].

Олександр Чоловський вів активну роботу з поповнення музейної збірки, і до початку Першої світової війни вона сягала майже 10 тисяч одиниць. Під час війни музейні колекції вивозились до Кракова для зберігання у сховищах Національного музею. Сам директор у 1915 р. відступаючими російськими військами у числі 37 заручників був взятий у полон, з якого повернувся лише у кінці 1917 р. В цей час і в 1921–1922 рр. – у період роботи О. Чоловського в Москві та Петрограді у музейній підкомісії з питань повернення художніх цінностей із Росії – Львівським архівом, Історичним музеєм міста Львова та Національним музеєм ім. короля Яна III керував доктор Кароль Бадецький, який самовіддано працював (виключно на громадських засадах) для розвитку цих інституцій: провів значну роботу з упорядкування збірок музеїв, склав каталог міського архіву давніх актів.

У квітні 1919 р. О. Чоловський займається розподілом між музеями Львова збірки баронеси Селени Зем'ялковської, внаслідок чого музей ім. Яна III отримує 156 нових експонатів. У 1926 р. місто купує приміщення на площі Ринок, 4 – пам'ятку архітектури XVI ст., так звану “Чорну кам'яницю”, куди після ремонту і реставрації перемістили п'ятитисячну колекцію з історії Львова. Експозицію відкрили 22 вересня 1929 р. Музей проводив велику виставкову діяльність, директор сприяв налагодженню зв'язків зі спорідненими закладами всередині держави та за кордоном, проведенню конференцій, обміну досвідом.

У приватному помешканні Чоловського по вул. Вроновських, 7 (нині – вулиця

академіка Ф. Колесси) зберігалася його власна колекція, що не мала безпосереднього стосунку до історії Львова: акти, військові й сеймові щоденники, інвентарні описи, матеріали до історії Червоної Русі і Галичини; автографи, листи, акти до історії і генеалогії шляхетських родин, карти і плани, бібліотека з друками XV–XVI ст.; збірка гравюр і рисунків [15, 8]. На святкуванні у 1932 р. 40-ліття наукової діяльності О. Чоловського, яке співпало з 25-ю річницею Товариства прихильників минулого Львова, головою якого він був багато років, ювіляр оголосив, що дарує свою збірку рукописів обсягом 2,5 тисяч документів (деякі з них датуються XIII ст.) одному із закладів Львова [15, 9]. Цим закладом стала у 1936 р. Бібліотека Оссолінських.

З початком Другої світової війни Чоловський подбав про згортання музейної експозиції для забезпечення цінних експонатів від бомбардування. Після встановлення в Західній Україні радянської влади експозицію перебудували, а 8 травня 1940 р. Історичний музей м. Львова і Національний музей ім. короля Яна III об'єднали в одну установу – Державний історичний музей у Львові, підпорядкований Народному комісаріатові освіти УРСР. Багаторічного директора, фундатора і справжнього мецената Олександра Чоловського призначили його науковим консультантом.

Завдяки ініціативі і зусиллям О. Чоловського у Львові була створена і відкрита у 1907 р. Міська галерея мистецтв. Коли у 1874 р. майор Кюнль подарував місту збірку живопису і графіки, яка складалася зі 130 полотен і 1660 гравюр, міська рада за відсутності приміщення і бажання виділяти гроші на мистецтво віддала всю збірку Оссолінеуму [43, 18]. Пожертва доктора Владислава Дулемби 5000 корон у 1902 р. для закупівлі магістратом творів мистецтва сприяє його діяльності у цьому напрямку. У 1903–1904 рр. розгортається активна закупівельна політика. Але знову ж таки через брак приміщень набуті твори розвішують у кімнатах і коридорах ратуші. Та дарунок львів'янина Міхала Шимона Тоепфера у 1905 р. 59 картин, ескізів і рисунків [39, 15] гостро поставив проблему згрупування і розміщення усіх цих набутоків, а також тих, які заповнили кілька порожніх архівних кімнат. Її вирішенням зайнялися Олександр Чоловський і Тадеуш Рутовський, спочатку віце-президент, а потім президент Львова, який був не лише відомим політиком, а й людиною високо компетентною у мистецтві [36, 22].

Саме завдяки О. Чоловському майбутня Міська галерея мистецтв отримала як вагому складову колекцію Яна Яковича, співвласника і керівника двох цукроварень, що мешкав у селі Сітківці Липовецького повіту на Вінниччині. Її власник боявся, що все може згоріти внаслідок селянських бунтів 1905–1907 рр., і вирішив збірку розпродати. Згідно з каталогом вона була справді визначна. Походження більшої частини колекції виводилось зі збірок короля Станіслава Августа, шляхетських родів Потоцьких, Пшездецьких, родини Дембовських. В 19 кімнатах розташовувалось 2000 предметів, у тому числі 386 картин, поміж яких – авторства Рафаеля, Рембрандта, Рубенса, Ван Дейка, Веронезе, Тінторетто, колекції акварелей, рисунків, меблів, гобеленів, фаянсу [43, 46]. Упродовж трьох днів у Сітківцях працювала комісія у складі головного охоронця Міського промислового музею Стронера, Т. Рутовського, О. Чоловського, професора С. Рейхана, консультанта з юридичних питань д-ра О. Лісевича [43, 45]. Оглянувши кожний предмет, вирішили, що колекція справді цінна і купити її необхідно цілком. 12 лютого 1907 р. фінансова секція магістрату погодилась виплатити 225000 корон і зібрання можна було перевозити до Львова. А вже в кінці лютого 1907 р. у залах Міського промислового музею відкрилася “Виставка закупу на Україні”, на якій демонструвався цей набуток, і був виданий “Тимчасовий путівник” [31, 3].

Наступною важливою складовою Міської галереї мистецтв стала врятована О. Чоловським від розграбування і в 1915 р. перевезена з Кальникова збірка відомого колекціонера і мецената Болеслава Ожеховича [37, 8]. Ожехович цікавився музеями, регулярно відвідував

організовані Товариством прихильників мистецтв щорічні виставки у Львові і Кракові, мав тісні контакти з продавцями антикваріату, під час подорожей до Відня, Флоренції, Неаполя, Рима, Афін, Константинополя збирав пам'ятки польської культури, “роздумуючи у сільському затишку над майбутньою долею нагромаджених скарбів” [37, 9].

Коли у 1915 р. Перемишль взяли в облогу російські війська, колекціонер, справедливо побоюючись втрати зібрання, частину творів заховав (зброю – у картоплю) і звернувся до громади Львова по допомогу. Чоловський з двома російськими жандармами на 15 підводах під обстрілом перевіз колекцію до Львова. Вдячний Ожехович подарував її місту, і вона увійшла до Міської галереї під назвою “Збірка Болеслава Ожеховича”. Згідно з побажанням дарувальника керівництво і нагляд за колекцією доручили О. Чоловському [37, 12].

Галерея поповнювалася також жертвами інших осіб: родина Пшибиславських віддала у довічний депозит 417 польських бронзових медальйонів, їхній опис – “Польські медальйони” Ф. Яворського – видрукували в 1910 р. [39, 15].

Незважаючи на старання Тадеуша Рutowського і Олександра Чоловського, тривалий час Міська галерея мистецтв не мала власного приміщення. Лише після смерті Владислава Лозинського магістрат придбав будинок професора на вул. Осолінських, 3 (нині – вул. Стефаника) і Галерея мистецтв нарешті отримала постійне пристановище.

Наукова діяльність О. Чоловського була добре відома сучасникам і оцінена ними. Він видав більше 100 робіт з питань археології, мистецтва, архівістики, музеології, військової історії, краєзнавства, працював урядовим реставратором. Унікаючи членства у політичних організаціях, належав лише до наукових товариств. Але найбільший слід залишив О. Чоловський організацією низки важливих музейних установ Львова і жертвовною діяльністю задля формування і збагачення їхніх колекцій.

У другій половині XIX ст. в Галичині поширився рух, що мав на меті покращання якості продукції місцевих традиційних кустарних промислів. Його наслідком стала організація промислових та сільськогосподарських виставок. У 1872 р. професор Львівської політехніки Ю. Захарієвич і громадський діяч Ф. Зем'ялковський висунули ідею (запозичену з Віденського промислового музею) створити у Львові музей художніх промислів, який би стимулював їх розвиток на галицьких землях [35, 82]. Ідею підхопила львівська громада.

Оскільки задум не зацікавив австро-угорську владу, і, відповідно, кошти для нього не були виділені, у 1873 р. організаційний комітет почав їх збір поміж львівських ремісників та ремісничих організацій. Наприклад, Ф. Балутівський, пожертвував для майбутнього музею 6000 гульденів [26, 72]. На зібрані кошти в 1873 р. на Віденській всесвітній виставці були закуплені перші експонати, на основі яких у липні 1874 р. організували виставку “Міський промисловий музей”. Так розпочав своє функціонування не тільки значний осередок музейної діяльності, а й центр розвитку фахової художньої освіти. Завадою для успішного життя установи стала відсутність власного приміщення і відмова міської влади фінансувати його будівництво. До 1904 р. музей разом з відкритою при ньому школою рисунку та моделювання перебував у будинку стрілецького товариства, а потім – у міській ратуші. Врешті Галицька ошадна каса виділила 400 тисяч крон для спорудження будинку на площі Каструм (сучасна адреса – проспект Свободи, 20), де і розмістився музей [30, 11].

Міський промисловий музей не мав фундаторів і меценатів у повному значенні цих слів. Ю. Захарієвич і Ф. Зем'ялковський були ідейними натхненниками цієї установи. Її заснуванню і розвитку сприяла власне львівська громада разом із ремісничими організаціями. Дрібні пожертви окремих осіб (наприклад – колекція скла Станіслава Русецького обсягом 49 одиниць, 3 костюми Казимира Прибиславського, 2 зразки фаянсу Юзефа Маульша і т.п.) не можна вважати меценатством. У Міському промисловому музеї “сформувалась перша у

Галичині колекція пам'яток єврейського традиційного мистецтва минулих століть" [19, 18], яку склали як закуплені експонати (молитовні столики, металеві свічники), так і колекція з 200 витинанок 1880–1890 рр., подарована Ю. Захарієвичем у 1903–1904 рр.

Ініціатором створення, співробітником і дародавцем Єврейського музею став відомий львівський нумізмат, колекціонер єврейської старовини Максиміліан Гольдштейн. У 1910 р. він ініціює організацію при львівській єврейській релігійній громаді першого в Галичині "Музею історії та мистецтва єврейського народу". У 1911 р. подає на затвердження кагалу проект програми створення Музею і його статут. Для популяризації своєї ідеї звертається через пресу із закликами до збирання матеріалів, випускає листівки з інформацією про свою колекцію і про себе [20, 3]. У 1925 р. львівська єврейська громада з ініціативи Юзефа Авіна, інженера, архітектора, фотографа, реставратора, графіка, історика і теоретика мистецтва, власника архітектурного бюро у Львові, утворює Комітет опікування пам'ятками єврейського мистецтва на чолі з професором, викладачем права Львівського університету, юристом Маурицієм Аллергандом. У 1928 р. Комітет організував у Львові першу самостійну "Виставку львівської гебраїської книги та пам'яток єврейського мистецтва", частина експонатів для якої – свічники, ярмулки, атари, молитовні пояси, агади, кетуби – надійшла з приватних колекцій, у тому числі М. Гольдштейна та М. Рейхенштейна [1, 16]. Наступним чинником, який завершив формування в суспільстві розуміння необхідності створення Єврейського музею, була відкрита в Міському промисловому музеї у березні 1933 р. "Виставка єврейського художнього промислу", до якої спричинилося Товариство друзів Єврейського музею. Воно було створене у 1931 р. і очолив його відомий у Львові колекціонер юдаїки, лікар за фахом Марк Рейхенштейн. До виставки були залучені експонати як із приватних колекцій (у тому числі – М. Гольдштейна), так і з синагог Галичини. Хоча у передмові до каталогу виставки тодішній директор Міського промислового музею К. Хартлеб відзначив першість М. Гольдштейна щодо ідеї створення Єврейського музею, під час його урочистого відкриття 17 травня 1934 р. про колекціонера навіть не згадали [20, 7].

Основою новоствореного музею стала передана у депозит родиною М. Рейхенштейна колекція, значну частину якої склали ілюміновані кетуби та агади. Інформація про сучасне місцезнаходження цієї збірки відсутня**.

В 1935 р. М. Гольдштейн видав книгу про свою колекцію. В 1939 р. за часів радянської влади він стає керівником Єврейського музею, а після об'єднання останнього з Міським промисловим музеєм (нова назва – Музей художнього промислу), займає посаду старшого наукового співробітника. З початком фашистської окупації М. Гольдштейна, як і інших євреїв-службовців, звільняють з роботи. Під загрозою знищення опиняється його колекція, яку путівники по Львову називали "музеєм". З метою її збереження 7 липня 1941 р. дирекція Музею художньо-го промислу приймає колекцію М. Гольдштейна особливим фондом як депозит, хоча фізично вона залишається у помешканні свого власника, який офіційно стає її охоронцем [32, ф. 761, оп. 1, спр. 1, арк. 42]. Однак у зв'язку з виселенням сім'ї М. Гольдштейна з квартири, 30 серпня 1941 р. збірка перевозиться до музею. Таким чином у Музеї художнього промислу сформувалася найбільша і найякісніша на той час колекція юдаїки, яка збереглася в часи Другої світової війни, тоді як її дародавець загинув. Дата і місце смерті М. Гольдштейна невідомі.

Серед згаданих установ українські пам'ятки мали лише Міський промисловий музей та Природничий музей ім. Дідушицьких. Виключно українськими національними осередками кінця ХІХ – початку ХХ ст. у Львові були музеї при Народному домі, "Просвіті", Ставропігійському Інституті, Науковому товаристві імені Шевченка (НТШ), а також Національний музей у Львові.

Народний дім був однією з найстаріших і найбагатших культурно-освітніх установ у

Галичині. Ідея його створення належала священику отцю Л. Трещаківському. В 1849 р. він від імені Головної Руської Ради звернувся до австрійського уряду про безкоштовне надання руїн Львівського університету, спаленого австрійськими військами у 1848 р., разом із земельною ділянкою для будівництва національного інституту з назвою “Народний Дім”. Планувалося, що тут розміститься бібліотека з читальнею, музеї, збірки наукових приладів, школа дяків, бурса для бідної молоді, насамперед сиріт, а також друкарня і товариство “Галицько-Руська Матиця”**** [17, 91]. Прохання було задоволене. Будівництво велося потягом 1851–1864 рр. на щедри пожертви українського населення краю за проектом В. Шмідта та С. Гавришкевича.

До складу Народного дому входили: бібліотека, археологічно-історичний, природознавчий музеї і картинна галерея. Розвиткові цих складових сприяла меценатська діяльність окремих осіб. Комплектуванням збірки з 1870-х рр. цілеспрямовано займався відомий історик А. Петрушевич. Він подарував бібліотеці Народного дому, яка налічувала майже 120 тисяч книг, у тому числі 5 тисяч рукописів і документів, особисте зібрання рукописів, стародруків, документів, пам’яток археології, церковно-мистецької старовини та історичних портретів. Я. Головацький передав збірку слов’янської літератури, І. Терлецький – бібліотеку зліквідованого слов’янського інституту в Парижі, австрійський міністерський радник К. Баер і священик Г. Шашкевич – свої книгозбірні. Археологічно-історичний та природознавчий музеї поповнилися колекцією мінералів і зібранням римських монет – жертвою прашівського прелата Духновича та збіркою мінералів і комах – дарунком цісарського радника Л. Захер-Мазоха [17, 93–94].

Українське громадське культурно-освітнє товариство “Просвіта” мало на меті пробудження і розвиток національної свідомості та поширення освіти. Засноване у Львові 8 грудня 1868 р., воно відіграло в 1870–1880 рр. провідну роль у громадському та політичному житті Галичини. Фундатором і першим головою “Просвіти” був Анатоль Вахнянин – громадський ді-яч, педагог, журналіст і композитор. Підтримував її також письменник, публіцист, видатний громадський та культурний діяч, перший почесний член Товариства зі сходу, уродженець Чернігівщини – Олександр Кониський (автор гімну “Боже великий єдиний, нам Україну храни”). Значну матеріальну допомогу Товариству надав його третій голова – меценат українського мистецтва, високоосвічена людина, Владислав Федорович, який пожертвував “Просвіті” 12 тисяч гульденів. Крім керівництва “Просвіти”, пожертви надавали і окремі громадяни. Антін Малецький заповів Товариству свій маєток – Угерці Винявські. Учитель Степан Дубравський призначив на стипендії власне майно і створив при “Просвіті” фонд свого імені для розвитку книгодрукування.

У “Просвіті” музейництво було лише однією ланкою загальної програми діяльності. Можливо тому меценатської діяльності стосовно музею, заснованого у 1869 р., практично не було. Збірка поповнювалася закупками творів галицьких художників або безпосередньо у них самих, або на виставках. За час свого існування музей набув близько 1000 пам’яток, з них половина – предмети побуту, музичні інструменти, цехові знаки і збірка писанок. Понад 160 одиниць зберігання становили стародруки і цінні рукописи [26, 77]. Оскільки перспектив самостійного існування музею “Просвіти” не мав, то у 1913 р. Товариство вирішило приєднати свої збірки до Національного музею у Львові.

Історія створення і розвитку Ставропігійського музею тісно пов’язана з особою дослідника української старовини, професора Львівського університету, керівника Ставропігійського інституту Ісидора Шараневича. В 1882–1888 рр. за фінансової підтримки члена Ставропігійського інституту Владислава Федоровича він проводив археологічні розкопки стародавнього Галича, а знахідки, подолавши претензії В. Дідушицького, передав до Ставропігії [10, 880–881]. На їх основі він планує створити виставку, присвячену 300-річчю заснування Успенського Ставропігійського братства, 40-річному ювілею імператора

Франца-Йосифа, 900-річчю хрещення Русі та звертається до львівської громади з проханням про надання моральної і матеріальної допомоги. Вона надходить у формі обміну старовинних церковних речей на нові за згодою митрополита УГКЦ С. Сембратовича. Предмети культу надає також Ставропігійське братство. Упродовж століть воно ініціювало численні мистецькі починання, його замовлення виконували відомі українські митці, внаслідок чого утворилася велика збірка пам'яток, які відображали історію не лише братства, а й української культури. Частину експонатів передав музей Народного дому. Та особливо цінною складовою виставки стали документи надзвичайно багатого архіву Ставропігійського братства. До його складу входили грамоти, акти, листи, записки, які стосувалися як братських справ, так і культурно-національного життя Галицької Русі XVI–XVIII ст. Упорядкування та систематизацію архіву розпочав у першій половині XIX ст. Д. Зубрицький, а основну частину опрацював і доніс інформацію про нього до широких кіл зацікавлених І. Шараневич.

Археологічно-бібліографічна виставка Ставропігійського інституту, яка відкрилася 10 жовтня 1888 р. і була першою виставкою пам'яток виключно давньоукраїнської культури, складалася з бібліографічного та археологічно-мистецького розділів. Тут були представлені археологічні пам'ятки з околиць давнього Галича, рукописи XII–XVIII ст., ілюстровані українські стародруки, листи історичних осіб, документи, привілеї, грамоти, ікони XIV–XVIII ст., портрети, давнє шитво, вироби золотарів, конвісарів, людвисарів та різьбярів на дереві [25, 10].

Після закриття виставки 28 лютого 1889 р. значна кількість експонатів разом зі збіркою братського архіву та бібліотеки (грецькі і слов'янські пергаментні і паперові рукописи, слов'янські і латинські друковані видання, що надходили у тому числі шляхом обміну з Острогом, Вільном, Заблудовим, Києвом, Москвою, Константинополем) стали основою Ставропігійського музею [23, 6]. Він мав п'ять відділів: рукописів (найцінніші експонати – Крестинопольський апостол XII ст. та Бучацьке євангеліє XIII ст.) і стародруків; церковного мистецтва; археології; нумізматики; документів з історії України. І. Шараневич невпинно дбав про розвиток свого “улюбленого дітища” і продовжував археологічні дослідження. Лише з переходом на посаду державного консерватора історичних пам'яток він припинив цю діяльність. Саме своєму фундаторові і меценатові І. Шараневичу, енергійна діяльність якого викликала у спільноти гарячу любов до рідної старовини і бажання зберегти її для потомства, Ставропігійський музей у Львові завдячує існуванням, багатством збірки і впливом на духовну і світську громадськість краю.

Наступним українським музеєм у Львові став Музей Наукового товариства імені Шевченка. НТШ (реорганізоване у 1892 р. з Товариства імені Шевченка, заснованого у 1873 р. як літературне) – громадська наукова організація, яка діяла у Львові, і від 1892 р. до 1918 р. була першою новітньою українською академією наук. НТШ складалося з трьох секцій: математично-природничо-медичної, філологічної й історико-філософської, що об'єднували археографічну, бібліографічну, етнографічну, правову, статистичну та інші комісії. Поштовхом до створення НТШ стали репресії в Російській імперії, що почалися у 1863 р. і спонукали тамтешніх українських діячів звернути свою увагу на Галичину, де умови політичного життя були легшими. Ідея заснування в Галичині культурної організації, яка б поширювала українську книгу, висунута О. Кониським, Д. Пильчиковим та М. Драгомановим, отримала підтримку у відомої громадської діячки з Полтавщини, меценатки НТШ Єлизавети Милорадович. Саме вона надала 10 тисяч гульденів на його заснування і доручила складання статуту Товариства М. Драгоманову і Д. Пильчикову [28, 610]. На ці ж кошти придбали друкарню, яка уможливила плідну працю організації. Тисячу рублів для потреб Товариства вніс і сам О. Кониський [22, 9].

Музей розпочав свою діяльність за ініціативою етнографічної комісії НТШ. Датою його

створення вважається 1895 р., коли положення про музей зафіксували у статуті Товариства [22, 89], хоча збирання пам'яток почалось ще у 1893 році****. На тлі європейського руху із заснування етнографічних музеїв, які представляли культуру позаєвропейських народів, М. Грушевський – фактичний засновник і опікун музею НТШ****, В. Антонович, Ф. Вовк і В. Гнатюк планували його спрямування у виключно українське національне русло [22, 88]. Появі музею сприяли етнографічні, промислові та сільськогосподарські виставки, які відбувалися у Львові (1877, 1885, 1887 рр.), Тернополі, Коломиї (1880 р.) та інших містах Галичини і викликали у населення інтерес до пам'яток української культури, їхнього збирання та вивчення. У 1900 р. спеціально для музею НТШ придбало будинок на вул. Чарнецького, 24 (нині – вулиця Винниченка). За австрійської влади музей НТШ отримував державну фінансову підтримку, що становила майже третину його загального бюджету. Фінансування ж від польського уряду було фрагментарним і дуже скромним. Як наслідок – закупки стали зовсім незначними, а основні надходження відбувалися завдяки пожертвам організацій і приватних осіб та розкопкам, які проводили музейні працівники [16, 199].

Від початку діяльності комплектування музею проводилося у двох напрямках – етнографічному та археологічному [24, 24]. Формуванню етнографічної колекції сприяли відозви до громадськості М. Грушевського, І. Франка та В. Гнатюка. Вони подавали інформацію про музей НТШ, характер його збірок та закликали населення збирати і передавати предмети традиційного побуту або й цілі колекції. Цікаво, що у відозві, підписаній М. Грушевським, крім наголошення на необхідності колекціонування народного одягу, предметів хатнього вжитку, моделей будівництва, містилися методичні рекомендації по паспортизації кожного предмета, а саме: де, коли і ким виготовлений, кому належав, легенди і перекази, пов'язані з ним [2, 419]. Керівництво НТШ ще не раз зверталось з відозвами до населення: у 1908 р. – з проханням надсилати зразки народної кераміки, а згодом – писанки.

Відомими жертводавцями були члени НТШ. Микола Біляшівський дарує глиняний посуд з Чернігівщини, суботівські та київські кахлі XVIII ст., археологічну кераміку і козацькі люльки; Володимир Дорошенко – колекцію полтавської кераміки; Ярослав Пастернак і Олександр Цинкаловський – археологічну кераміку; Іван Крип'якевич – кераміку з Глинського біля Жовкви [7, 195]. Багато подарунків надійшло від громадських та культурних діячів Галичини. Іван Труш подарував різьбу Шкрібляків та І. Семенюка, зразки миргородської кераміки, намальовані ним портрети діячів НТШ; Осип Роздольський – 197 писанок; Володимир Шухевич – зразки гуцульської вишивки; художник Сороковський – 149 гуцульських писанок [2, 419–420]; Анна Павлова – колекцію старовинної полтавської кераміки [8, IV]; Ярослава Музика – косівські кахлі та кутські свічники [7, 197]. Дружніми стосунками з львівськими музеями був пов'язаний Іван Левинський, інженер, промисловець, професор Львівської політехніки. Ще з дитинства захопився народним мистецтвом, пізніше зайнявся дослідженням українських мистецьких осередків і колекціонуванням їхніх виробів. Він подарував музеєві НТШ опішнянський посуд зі своєї колекції [8, IX], фінансово підтримував цю інституцію. На його підприємствах працювали члени НТШ, серед них – О. Лушпинський, М. Бойчук, В. Шухевич. У збудованому в 1910 р. фірмою І. Левинського Українському академічному домі розмістилися відкриті фонди музею НТШ. А у 1921 р. його син, Степан Левинський, передав у дар музею 29 одиниць кераміки, виготовленої на батьковій фабриці у 1909 р. [18, 159].

Значний внесок у поповнення музейних збірок зробила вчительська інтелігенція. Богдан Заклинський, автор кількох підручників, збирач фольклору, колекціонер, упродовж 1904–1912 рр. дарує збірки писанок, вишивок, унікальної гуцульської кераміки та дерев'яного посуду, дитячих іграшок, різьблених речей, хрестиків та ікон. А. Онищук з Надвірнянського

повіту передав колекцію бронзових хрестиків, гуцульську зброю і дерев'яну баклажку [2, 419], а разом із М. Слюзарівною – три колекції дерев'яних іграшок для хлопчиків та колекцію ляльок. Баклажки надходять також у 1913 р. від Анелі Федорчук, яка учителювала у Яворові [8, II]. У 1912 р. етнографічна секція Снятинського відділу “Взаємної помочі галицьких і буковинських учителів і учительок” передає музеєві НТШ 6 таблиць вишивок і 4 дитячі іграшки, а в 1935 та 1938 рр. самбірська вчителька Ольга Ляшецька – колекцію бойківської вишивки з Турківського та Старосамбірського повітів [2, 420, 423].

Українське духовенство у відповідь на відозви також сприяло збільшенню музейної колекції. Священик Вержбицький надав зразки вишивок шовком XVIII ст., 30 картонів подільської та полтавської вишивки і рушник з Київщини [2, 420]; Мирон Кохалевич – гончарні вироби з Сокальщини; отець Гнатів з Розток і отець Марковський із Рожена – свічники; потелицький декан М. Дороцький – дві вази роботи Петра Урбанського, виготовлені у 1898 р.; монахиня сестра Стефанія – килими, вироби зі шкіри, іграшки, елементи одягу, весільні вінки, кераміку, паперові моделі, загальною кількістю 343 одиниці; сестра Назарія – подільську кераміку [8, XI].

Таким чином, розвитку музею НТШ і поповненню його збірок сприяли представники широких соціальних верств української громадськості, для яких, без огляду на їхнє матеріальне становище, збереження і примноження пам'яток рідної культури було близькою і конче необхідною справою.

У Галичині найбільш освіченим і національно свідомим завжди було духовенство. Тому до збирання та збереження власне українських культурних цінностей тут були причетні його представники: каноніки перемишльські Могильницький та Лаврівський, каноніки львівські Гарасевич і Петрушевич, а також митрополит Левицький, які розпочали свою діяльність у 20-х рр. XIX ст. Збірка стародруків і рукописів Лаврівського разом з його бібліотекою богословської літератури стала основою книгозбірні Перемишльської капітули. Гарасевич зібрав велику колекцію документів з історії української церкви, а митрополит Левицький – рукописи і стародруки, які оправив за власний кошт [24, 22].

Тому абсолютно логічною була поява у музейному житті Львова на початку XX ст. такого феномену, як митрополит Андрей Шептицький. Меценатство у сферу культури було властиве й іншим представникам цього давнього українського шляхетсько-боярського роду, як-от греко-католицьким митрополитам Київським та всієї Русі Атанасію та Левові Шептицьким, зусиллями яких була виконана перебудова собору святого Юра і сформувався теперішній Свято-Юрський ансамбль у Львові [12, 123]. Мати митрополита, графиня Софія Шептицька з Фредрів, мала хист до малювання, який передала синові (дві роботи Андрея Шептицького – пейзаж і композиція “Бойко” – зберігаються в Національному музеї у Львові).

Збиральницьку діяльність А. Шептицький розпочинає після висвячення на єпископа Станіславського. Власне в цьому місті він і залишив свою книгозбірню старовинних видань, яка нараховувала близько двох тисяч одиниць, коли вступив на митрополичий престол у Львові. Тут коло зацікавлень його як колекціонера становлять не лише книги, але й ікони, предмети церковного вжитку, гаптування, різьба і твори сучасного мистецтва. При формуванні колекції митрополит ставить суворі вимоги до історичної і мистецької цінності кожної пам'ятки: “...ініціатори всяких збірок мусять ясно здати собі справу, що лишень деякі збірки мають суспільну вартість... Думаю, що й найменший музей мусить боронитися перед дарами безвартних предметів... Але якщо на тандиті (на базарі – М.С.) можна знайти і мистецький твір великої вартости, то з цього не виходить, що весь хлам тандити можна би взяти до музею” [34, 6]. З розширенням колекції у митрополита виникає ідея надання їй музейного статусу. Для її упорядкування, опрацювання та послідовного

розширення А. Шептицький за порадою А. Петрушевича запрошує на роботу Іларіона Свенціцького, який займався вивченням експонатів музеїв Ставропігійського інституту та Народного дому.

У лютому 1905 р. А. Шептицький засновує Церковний музей, для якого виділяє п'ять приміщень у своїй резиденції на Свято-Юрській горі. У перші ж тижні роботи І. Свенціцький здійснив чотиримісячну поїздку по Україні, Росії, Білорусі і Литві – відвідав Почаїв, Бердичів, Житомир, Київ, Чернігів, Москву, Санкт-Петербург, Вітебськ, Смоленськ, Мінськ, Вільно для закупівлі рукописних книг, стародруків, старих ікон, а також для налагодження зв'язків з місцевими культурними і науковими установами. Її наслідком було створення в музеї білоруського відділу та російської збірки, до чого спричинилися своїми жертвами професори А. Соболевський і О. Шахматов [25, 17]. Згодом І. Свенціцький вирушає у п'ятитижневу подорож по 60-и бойківських і лемківських селах, збирає інформацію та експонати для новоствореного музею, а восени розпочинає роботу з опису та вивчення всієї збірки загалом.

Для А. Шептицького мета Церковного музею полягала в збиранні, систематичному упорядкуванні і збереженні для науки пам'яток “культурно-церковного життя південно-західної Русі-України” [25, 17], бо він вважав, що українське давнє мистецтво заслуговує значно більшого пошанування і дослідження, ніж воно мало на той час. І хоча первісно характер збірки мав бути виключно церковним, з часом митрополит усвідомлює необхідність перетворення її на інституцію ширшого профілю, у якій були б представлені і вивчалися усі прояви культурного життя народу. Тому 29 грудня 1908 р. А. Шептицький засновує наукову фундацію “Церковний музей у Львові”, яка 18 грудня 1909 р. перейменовується на “Національний музей імені Андрея гр. Шептицького”, а 11 липня 1911 р. – на “Національний музей у Львові” [4, 24].

Для розташування збірок А. Шептицький купує у польського художника Яна Стики майстерню біля собору Святого Юра за 12517 доларів, дім Леськова за 1600 доларів, будинок на вулиці Мохнацького, 42 (нині – вулиця Драгоманова) за 34080 доларів та передає колекцію церковних риз, рукописів, ікон, картин і писанок [25, 18]. Відкриття музею 13 грудня 1913 р. стало для Львова надзвичайною подією, про яку писали: “Музей для усвідомлення нас про те, що таке ми були, і що таке ми є тепер. І для пов'язання в одну нерозривну єдність нашої минувшини з нашою теперішністю і з нашою будучністю” [5, 1]. Відзначалося й те, що меценатом був представник старого шляхетського роду Шептицьких, який відродив давню традицію аристократії – плекання державності: “... щастям для українського мистецтва... є те, що на три мільйони байдужих до мистецтва галичан найшовся один Шептицький. Сьогодні ... ми не в силі уявити собі, як виглядало би сучасне мистецтво Галицької землі, якби на святоюрській горі не знайшовся в слушний час чоловік з меценатськими амбіціями, ну і ... готовою до послуг кишенею.[...] митрополит Шептицький піддержав відродження українського мистецтва в момент, коли серед громадянства щойно прозябало зацікавлення мистецтвом” [18, 286–287].

А. Шептицький добре розумів, чого потребує для свого життя і розвитку національний музей: “Йому треба – й провідного ума, і відповідних умов життя, й відповідної, великої фахової праці ... А якщо ... щиро сказати, то йому треба багато гроша” [34, 6–7]. І коли розум, фаховість і самовіддану працю забезпечував музеєві директор Іларіон Свенціцький, то матеріальну підтримку надавав митрополит. Він передав тисячі творів культури не лише українського, а й інших народів: російського, білоруського, польського, голландського, італійського, іспанського, збірку сербсько-боснійських вишивок [34, 6]. Загалом, за перших 25 років А. Шептицький подарував музею 9800 експонатів, його грошова допомога становила понад 111 тисяч доларів, а від 1934 до 1938 р. зросла на 77886 злотих [25, 25].

Крім митрополита, поповнювали музейну збірку своїми дарунками: Антон Петрушевич – 1057 предметів (стародруки та рукописи XVI–XVIII ст., ікони, медалі, монети), доктор Олекса Сушка – 1588, Володимир Шухевич – 2974 (зразки народного мистецтва Гуцульщини), Михайло Павлик – історичний архів 1872–1900 рр., професор Іван Пулюй – український архів, отець Володимир Садовський – книгозбірню (понад 4000 томів), товариство “Просвіта” – 984 експонати, УГКЦ – 289 предметів. Окремі цікаві й цінні експонати надходили від представників передової інтелігенції Галичини – Івана Франка, Василя Щурата, Івана Труша, Олени Кульчицької, Олександра Мишуги, Соломії Крушельницької, Теофіла Копистинського, Філарета Колесси, Володимира Гнатюка, Івана Огієнка [21, 43], Івана Левинського. Останній був членом першої музейної кураторії, обраної в 1908 р. [18, 159]. Завдяки встановленим І. Свенціцьким зв’язкам дарунки надсилають бібліотеки Російської та Румунської академії наук, професори О. Шахматов, В. Александрович, І. Шляпкін та відома меценатка графиня П. Уварова. За 25 перших років існування музею подаровано понад 37 тисяч одиниць [21, 43].

Андрей Шептицький безперервно дбав і піклувався про збереження давніх українських ікон, значну увагу приділяв реставрації пам’яток. В Національному музеї працювали такі відомі художники, як Михайло Бойчук, Модест Сосенко, Софія Парашук, Володимир Пещанський, Ярослава Музика, яка для підвищення рівня майстерності у 1927 р. кілька місяців практикувалася в Києві в Державних реставраційних майстернях під керівництвом І. Грабаря [25, 27]. Наслідком такої опіки стала активізація іконопису в Галичині у XX ст. і зростання уваги науковців до оригінальних і своєрідних рис української ікони.

Ще один бік меценатської діяльності А. Шептицького – підтримка митців. Він цінував обдарування і розумів складні життєві умови: одним надавав стипендії для отримання освіти, іншим – одноразові грошові допомоги. Його підтримкою скористалися О. Новаківський, І. Буцманюк, О.-Р. Сорохтей, Я. Струхманчук, М. Гаврилко, М. Сосенко, І. Старчук, М. Бойчук, І. Северин, Л. Крец і багато інших.

Після встановлення у 1939 р. на теренах Західної України радянської влади інститут фундаторства і меценатства щодо музейної діяльності перестав існувати. Музеї перейшли у державне підпорядкування, яке передбачало централізоване керівництво і бюджетне фінансування. Лише на початку XXI ст. ці явища почали відроджуватися, незважаючи на відсутність законодавчої підтримки з боку держави.

Тож можемо стверджувати, що створення та функціонування львівських музеїв кінця XIX – початку XX ст., формування і поповнення їхніх колекцій завдячують вагомій фундаторській і меценатській діяльності окремих осіб. Незважаючи на складні, а часом цілком несприятливі, особливо для українського музейництва, фактори, ці люди докладали усіх можливих моральних, фізичних та фінансових зусиль для досягнення своєї мети. Музейним фундаторством та меценатством у Львові кінця XIX – початку XX ст. займалися представники української, польської, єврейської інтелігенції, світські особи і духовенство. Спільною для них була внутрішня потреба долучитися до справи культурного розвитку власного народу та збереження його історичного і мистецького минулого. Незаперечним фактом є і те, що вони належали переважно до вищих соціальних прошарків зі значним рівнем достатку, який у поєднанні з духовним прагненням уможливив їхню благочинну діяльність. І саме завдяки їм стала можливою сьогодні наявність у львівських музеях колекцій не тільки загальноукраїнського, а й світового значення.

¹ Глембоцька Г. Юдаїка. З історії приватного та музейного колекціонування у Львові // Образи зниклого світу. Євреї Східної Галичини (середина XIX – перша третина XX ст.). Каталог виставки. – Львів, 2003.

² Гонтар Т. Етнографічні колекції Музею НТШ // Записки НТШ. – 1992. – Т. ССХХІІІ.

³ Гречко І. Думки з приводу виставки // Галицька брама. – 1996. – № 11. – С. 3.

- ⁴ Децикевич В. Правні й фінансові основи Національного музею // Літопис Національного музею за 1935 рік. – Львів, 2001.
- ⁵ Діло і його творець // Діло. – 1913. – Ч. 278.
- ⁶ Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1991.
- ⁷ Івашків Г. Колекціонери та колекції народної кераміки (на матеріалі фондів МЕХП) // Народознавчі зошити. – 1997. – № 3.
- ⁸ Інвентарна книга музею НТШ.
- ⁹ Карольчак К. Меценати Дідушицькі // Літопис Червоної Калини. – 1995. – № 1–3.
- ¹⁰ Киричук О. Ставропігійський Інститут у збереженні і вивченні пам'яток матеріальної культури // Народознавчі зошити. – 1999. – № 6.
- ¹¹ Костюк С., Сусак В. Львівська колекція рисунків Альбрехта Дюрера // Галицька брама. – 1997. – № 12(36).
- ¹² Крип'якевич І. Історичні проходи по Львові. – Львів, 1991.
- ¹³ Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990.
- ¹⁴ Крутоус А. З минулого Львівського історичного музею // Галицька брама. – 2003. – № 7–9.
- ¹⁵ Крутоус А. Львівські музеї і Олександр Чоловський // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. VI. – Ч. I. – Львів, 1997.
- ¹⁶ Кушнір В. Збірка львівського музею Наукового товариства ім. Шевченка у 1920–1939 рр.: структура та розвиток // Волинський музей: історія і сучасність. Науковий збірник. – Вип. 3. – Луцьк, 2004.
- ¹⁷ Неділя М. Народний Дім у Львові (віхи заснування та діяльності) // Наукові записки Львівського історичного музею. – Вип. X. – 2001.
- ¹⁸ Нога О. Проект пам'ятника Івану Левинському. – Львів, 1997.
- ¹⁹ Петрякова Ф. Єврейське музейництво східної Галичини ХХ століття // Галицька брама. – 1997. – № 10–11(34–35).
- ²⁰ Петрякова Ф. Максимиліан Гольдштейн – известный деятель культуры Галиции первой половины ХХ столетия. Страницы биографии. – Львов, 1995.
- ²¹ Посацька Д. В дарунок музею. Майже столітня традиція громадської опіки над Національним музеєм: імена та дати // Літопис Національного музею. – № 1(6). – 2000.
- ²² Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім. Шевченка (1898–1939). – Львів, 2000.
- ²³ Свенцицкий И. Описание музея Ставропигийского института во Львове. – Львов, 1908.
- ²⁴ Свенцицкий И. Про музеї і музейництво. Нариси і замітки. – Львів, 1920.
- ²⁵ Сидор О. Національний музей у Львові в історії музейництва Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. // Літопис Національного музею у Львові. – № 3(8). – 2004.
- ²⁶ Скрипник Г. Етнографічні музеї України. Становлення і розвиток. – Київ, 1989.
- ²⁷ Слабошпицький М. Українські меценати. – Київ, 2001.
- ²⁸ Смоляр Л. До питання участі жіноцтва в діяльності громад // Народознавчі зошити. – 2000. – № 4.
- ²⁹ Степовик Д. Історія української ікони Х–ХХ століть. – Київ, 1996.
- ³⁰ Сьомочкін І. Будинок промислового музею // Галицька брама. – 1998. – № 2(38).
- ³¹ Філевич Н. До історії створення Львівської картинної галереї // Галицька брама. – 1997. – № 2 (26).
- ³² Центральний державний історичний архів України у Львові.
- ³³ Чернобай Ю., Климишин О., Бокотей А. Володимир Дідушицький. Біографічний нарис до 175-річчя від дня народження. – Львів, 2000.
- ³⁴ Шептицький А. Про вагу й значіння музеїв // Літопис Національного музею за 1934 рік. – Львів, 2001.
- ³⁵ Шмагало Р. Роль музеїв у становленні художньо-промислової освіти України наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (до 125-річчя Міського промислового музею у Львові) // Мистецтвознавство '99. – Львів, 1999.
- ³⁶ Badecki K. Lwowskie zbiory naukowe i muzealne. – Lwow, 1932.
- ³⁷ Badecki K. Zbiory Boleslaw Orzechowicha. – Lwow, 1922.
- ³⁸ Katalog museum imienia Lubomirskich. – Lwow, 1877.
- ³⁹ Muzea Gminy miasta Lwowa. – Lwow, 1929.
- ⁴⁰ Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie. – Lwow, 1880.
- ⁴¹ Orgelbranda S. Encyklopedja Powszechna z ilustracjami i mapami. – Т. XI. – Warszawa, 1901.
- ⁴² Przewodnik po museum imienia Ksiazat Lubomirskich we Lwowie. – Lwow, 1909.
- ⁴³ Rutowski T. W sprawie Galeryi miejskiej z planem “Palacu sztuki”. – Lwow, 1908.
- * Офіційною датою заснування музею вважається 1893 р.
- ** Глембоцька Г. припускає, що у час ліквідації Музею в 1939–1940 рр. депозитні речі з колекції М. Рейхенштейна вилучили його спадкоємці.
- *** Товариство “Галицько-Руська Матиця” було засноване у 1848 р. і займалося культурно-освітньою та літературно-видавничою справою. Його першим головою був М. Куземський. У 1880-х рр. діяльність установи занепадає у зв'язку із захопленням керівництва москвофілами, які унеможливили друк книжок народною мовою і не допускали до управління національно свідомих українців.
- **** У 1893 р. В. Тарновський передав до музею матеріали, пов'язані з Т.Г. Шевченком: портрет, перо та гіпсову маску поета; а мешканка Лубен Кибальчичева – костюми історичного характеру.
- ***** У 1912 р. М. Грушевський спроектував експозицію кожного залу музею. Художнє оформлення її здійснив М. Бойчук.